

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРОФЕСІЙНИХ БАСКЕТБОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

Христина Хіменес¹, Юрій Бріскін¹, Неоніла Нерода¹,
Ольга Задорожна², Тетяна Скалій³

¹Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Львів, Україна

²Херсонський державний університет, Херсон, Україна

³Університет економіки, Бидгощ, Польща

Анотація. Вступ. Баскетбол у Європі зазнав значних трансформацій від традиційного аматорського виду спорту до потужного комерційного сектору. З початку XX століття розвиток європейських баскетбольних ліг супроводжувався конкуренцією між FIBA та ULEB, що зумовило зміни в системі змагань та управлінських підходах. Проблематика дослідження пов'язана з необхідністю виявлення ключових етапів еволюції професійного баскетболу, аналізу чинників його комерціалізації та визначення сучасних тенденцій розвитку. *Мета роботи* – виявити сучасну структуру та зміст системи змагань європейського професійного баскетболу, їх трансформацію під впливом економічних, організаційних чинників. *Методи.* У дослідженні застосовано аналіз нормативних документів FIBA, ULEB та національних федерацій, статистичний аналіз фінансових звітів баскетбольних клубів, а також порівняльний метод для оцінки змін у форматах турнірів. *Результати.* Дослідження встановило, що Євроліга поступово перейшла від відкритої системи до моделі з гарантованими місцями для провідних клубів. Єврокубок, Ліга чемпіонів FIBA та Кубок Європи демонструють різні підходи до організації турнірів. Комерціалізація змагань супроводжується зростанням доходів від телевізійних прав і спонсорських контрактів, що сприяє підвищенню рівня конкуренції між клубами. *Висновки.* Європейський баскетбол розвивається в напрямі подальшої фінансової стабілізації та оптимізації системи змагань. Водночас зберігається конкуренція між FIBA та ULEB за контроль над європейськими лігами. Подальші дослідження мають зосередитися на аналізі впливу економічних чинників на функціонування клубів і стабільність спортивної системи.

Ключові слова: баскетбол, Європа, клубні змагання, система, ієрархія.

Krystyna Khimenes, Yuriy Briskin, Neonila Neroda, Olha Zadorozhna, Tetiana Skaliy

REFORMING THE SYSTEM OF EUROPEAN PROFESSIONAL BASKETBALL COMPETITIONS

Abstract. *Introduction.* Basketball in Europe has undergone significant transformations, evolving from a traditional amateur sport into a powerful commercial sector. Since the early 20th century, the development of European basketball leagues has been accompanied by competition between FIBA and ULEB, leading to changes in the competition system and management approaches. The research problem is related to the need to identify the key stages of professional basketball evolution, analyze the factors of its commercialization, and determine modern development trends. *The study aim* is to identify the current structure and content of the European professional basketball competition system and its transformation under the influence of economic and organizational factors. *Methods.* The study employs an analysis of FIBA, ULEB, and national federation regulations, statistical analysis of financial reports from basketball clubs, and a comparative method to assess changes in tournament formats. *Results.* The research established that the EuroLeague has gradually transitioned from an open system to a model with guaranteed spots for top clubs. The EuroCup, FIBA Champions League, and FIBA Europe Cup showcase different approaches to tournament organization. The commercialization of competitions is accompanied by increasing revenues from broadcasting rights and sponsorship contracts, contributing to heightened competition among clubs. *Conclusions.* European basketball is moving towards further financial stabilization and optimization of the competition system. At the same time, competition between FIBA and ULEB for control over European leagues remains. Future research should focus on analyzing the impact of economic factors on club operations and the stability of the sports system.

Keywords: basketball, Europe, club competitions, system, hierarchy.

Хіменес Х., Бріскін Ю., Нерода Н., Задорожна О., Скалій Т.
Реформування системи європейських професійних баскет-
больних змагань. *Sport Science Spectrum*. 2025; 1: 83–89
DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-1-12>

Khimenes K., Briskin Yu., Neroda N., Zadorozhna O., Skaliy T.
Reforming the system of European professional basketball
competitions. *Sport Science Spectrum*. 2025; 1: 83–89
DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-1-12>

Вступ. Баскетбол почав активно розвиватися наприкінці XIX століття, але міжнародна організація FIBA була створена лише в 1932 році в Женеві з ініціативи восьми національних асоціацій [7; 10].

Ще в 1930-х роках FIBA передбачала європейські змагання, однак професіоналізація баскетболу на континенті розпочалася лише наприкінці 1980-х років, коли спорт став частиною розважальної індустрії. Перші спроби інтеграції європейського баскетболу в бізнес-сферу почалися з підписання Римського договору (1957), що сприяв європейському економічному співробітництву [3]. Тоді сформувалися два підходи: меритократична система відкритих ліг (традиційна для Європи) та неоліберальна модель закритих ліг (характерна для США) [5; 10; 11].

У 1957 році на Eurobasket обговорено створення першого європейського клубного турніру. У 1958 році стартував Кубок Європи FIBA, у якому брали участь чемпіони національних першостей. З 1960-х років баскетбол у Європі почав активно комерціалізуватися, наслідуючи NBA [17].

Попри загальний скептицизм щодо північноамериканської моделі, були спроби створення закритої Європейської професійної баскетбольної ліги (EPBL) у 1974 році, але ініціатива не отримала підтримки FIBA та громадськості [7]. Водночас європейські баскетбольні організації почали підписувати угоди з телевізійними компаніями, що принесло перші значні прибутки [12; 19]. Починаючи з 1980-х років меритократична європейська модель професійного спорту почала помалу поступатися позиціям комерційної моделі [12]. Вагомий вплив отримують підприємці, які приходять у європейський спорт, зокрема баскетбол, і починають розвивати його бізнес-компонент та, відповідно, трансформувати його ідентичність.

У сучасному спортивному середовищі розвиток баскетболу в Європі проходить через низку трансформацій, що стосуються як змагальних форматів, так і управлінських стратегій. Євроліга, Єврокубок та інші континентальні змагання розвиваються під впливом глобалізації та економічних факторів, що суттєво змінює їхню структуру. Основна проблема дослідження полягає у виявленні ключових тенденцій та чинників, що визначали й визначають надалі динаміку змін у європейському баскетболі.

Мета дослідження – виявити сучасну структуру та зміст системи змагань європейського професійного баскетболу, їх трансформацію під впливом економічних, організаційних чинників.

Матеріал та методи. У процесі дослідження застосовано комплексний підхід, що передбачає використання якісних та кількісних методів аналізу для забезпечення всебічного розгляду проблематики реформування системи європейських професійних баскетбольних змагань.

По-перше, проаналізовано нормативні документи FIBA, ULEB та національних федерацій європейських країн, що дало змогу визначити ключові зміни в структурі та регламенті проведення змагань. Особлива увага приділена аналізу регламентів Євроліги, Єврокубку, Ліги чемпіонів FIBA та Кубку Європи, що допомогло простежити відмінності в підходах до організації турнірів та ієрархії клубного баскетболу в Європі.

По-друге, проведено статистичний аналіз фінансових звітів баскетбольних клубів, що містить розгляд

показників доходів від телевізійних прав, спонсорських контрактів, продажу квитків та комерційної діяльності клубів. Аналіз ґрунтувався на офіційних звітах клубів, фінансових рейтингах європейського баскетболу, а також на звітах консалтингових агентств, що спеціалізуються на спортивній економіці.

По-третє, використано порівняльний метод, який дав змогу оцінити зміни у форматах змагань та їх вплив на розвиток професійного баскетболу в Європі. Зокрема, здійснено порівняння системи організації турнірів у різні часові періоди, починаючи з кінця XX століття до сьогодні, що допомогло ідентифікувати ключові тенденції та визначити фактори, які сприяли чи, навпаки, гальмували інтеграцію європейського баскетболу в глобальну спортивну індустрію.

Крім того, дослідження ґрунтується на аналізі наукових джерел, що охоплює праці провідних дослідників у сфері спортивного менеджменту, економіки спорту та організації професійних ліг. Це дало змогу визначити науковий контекст реформування європейських баскетбольних змагань і співвіднести отримані результати з глобальними тенденціями розвитку професійного спорту.

Результати дослідження та їх обговорення. *Євроліга*, як найпрестижніший європейський клубний баскетбольний турнір, розпочала свою історію в 1958 році під назвою Кубок європейських чемпіонів FIBA. Перший турнір зібрав 23 команди-чемпіони своїх національних першостей, розподілених за географічним принципом на чотири групи [23]. Це був перший крок до створення загальноєвропейських клубних змагань, які згодом трансформувалися в потужний спортивний продукт.

Протягом перших десятиліть формат змагань постійно вдосконалювався. Зокрема, вагомим кроком стало впровадження в 1965–1966 роках групового раунду за коловою системою, що дало змогу командам провести більше матчів, при цьому об'єктивність у визначенні найсильніших зросла [8]. До 1990 року турнір залишався виключно змаганням для чемпіонів національних ліг, що підкреслювало його елітарність. Початок 1990-х приніс революційні зміни. У 1991 році змагання перейменували в чемпіонат Ліги Європи FIBA, а список учасників організатори розширили, залучивши призерів національних чемпіонатів. Кількість команд у цих змаганнях зросла до 33, що вимагало вдосконалення системи відбору та проведення турніру. У 1996 році змагання отримали назву Євроліга FIBA, а кількість учасників зменшили до 24 команд [23].

Переломним моментом для європейського баскетболу став 2000 рік, коли виникло протистояння між FIBA та новоствореною організацією ULEB (Об'єднання європейських баскетбольних ліг). При цьому ULEB, заручившись підтримкою провідних клубів, організувала власну Євролігу, тоді як FIBA проводила Суперлігу [6]. Цей дуалізм тривав лише один сезон, а з 2001 року ULEB отримала цілковитий контроль над Євролігою [2].

Під керівництвом ULEB турнір зазнав суттєвих змін. Упроваджено систему wild card, введено обмеження на кількість американських гравців (не більше двох у команді), розроблено чітку систему рейтингу національних чемпіонатів для визначення квот участі. У 2004 році формат збагатився чвертьфінальним раундом, що зробило шлях до титулу ще більш захопливим.

Аналіз інформації щодо системи змагань Євроліги на початку XXI ст. засвідчує достатньо високу динаміку змін і своєрідні «експерименти» з кількістю учасників та форматом проведення [13; 15]. Очевидно, це пов'язано з намаганням організаторів знайти оптимальну організаційну модель, яка, з одного боку, допомагала б популяризувати змагання, а з іншого, за умови великої кількості учасників, – знайти якомога менш громіздкий варіант об'єктивного визначення переможця.

З 2009 року розпочався новий етап у розвитку європейського баскетболу – створення Euroleague Commercial Assets (ECA), компанії, що взяла на себе комерційний розвиток турніру. У 2010 році завдяки спонсорству Turkish Airlines змагання отримали нову назву – Turkish Airlines Euroleague [20]. При цьому формат змагань продовжував еволюціонувати. У 2016 році кількість учасників Євроліги скоротили до 16 команд. У 2019 році Євролігу розширено до 18 команд, ще дві команди отримали wild card. Проте сезон 2019–2020 років відбувся не повною мірою, його було скасовано невдовзі після оголошення обмежень на спортивні події внаслідок пандемії COVID [1]. Водночас наступного сезону ті ж самі команди розіграли основний титул. У 2023 році організатори впровадили інноваційний раунд плейін як ще один раунд змагань [14].

Сучасна Євроліга має досить складний формат проведення, де право участі в основному змаганні отримують 12 клубів (18 у регулярному сезоні) з довготерміновими ліцензіями, клуб з дворічною ліцензією wild card та фіналісти Кубка Європи. Регулярний сезон проводиться за коловою системою, після чого найкращі команди змагаються в раундах плейін, плейоф та Фіналі чотирьох (табл. 1).

Постійна еволюція формату Євроліги відображає пошук оптимального балансу між спортивним складником та комерційною привабливістю. Турнір залишається найпрестижнішим клубним змаганням у європейському баскетболі, збираючи найсильніші команди континенту та демонструючи баскетбол найвищого рівня.

Єврокубок (Кубок ULEB) був заснований у 2002 році як результат об'єднання двох престижних турнірів – Кубка Сапорти (який з 1966 року був турніром другого рівня в європейському баскетболі) та Кубка Корача (з 1971 року – турнір

третього рівня) [21]. Перший турнір стартував у сезоні 2002–2003 років з планованою участю 32 команд, однак через конфлікт між FIBA та ULEB кількість учасників скоротилася до 24 команд, а решта взяла участь у Кубку чемпіонів Європи FIBA.

Початковий формат містив регулярний сезон, де 24 команди були розподілені на чотири групи (A, B, C, D по шість у кожній), та плейоф із 16 команд. У регулярному сезоні команди грали за коловою системою, проводячи по дві гри з кожним суперником. По чотири найкращі команди з кожної групи проходили до плейоф [22]. У наступні роки кількість учасників постійно зростала: у сезоні 2003–2004 – 36 команд, 2004–2005 – 42 команди, а в сезоні 2007–2008 досягла рекордних 54 команд.

Важливий етап розвитку турніру відбувся у 2008 році, коли змагання перейменували на Єврокубок під керівництвом Євроліги баскетболу (Euroleague Basketball) [22]. Було впроваджено новий формат з двома кваліфікаційними раундами та змінено систему відбору команд. У сезоні 2009–2010 формат змагань прирівняли до Євроліги, включивши кваліфікаційний раунд, регулярний сезон (32 команди у восьми групах), груповий раунд (16 команд у чотирьох групах) та фінал чотирьох.

У першому раунді брали участь 16 команд, які згідно із жеребкуванням змагалися у двох матчах на виїзд. Вісім переможців проходили до другого раунду, а вісім команд, які програли, вилітали до змагань третього рівня в європейському баскетболі – Єврочелендж (FIBA EuroChallenge) [15].

У другому кваліфікаційному раунді також брали участь 16 команд: вісім переможців попереднього та ще вісім, які автоматично відібралися до цього етапу. Так само вісім переможців після двоматчевих розіграшів проходили далі – до регулярного сезону, інші вісім – вилітали в Єврочелендж. Перші два кваліфікаційні раунди організовувала FIBA Європа, а всі наступні раунди – Євроліга баскетболу.

Значні інновації були запроваджені в сезоні 2013–2014, коли було впроваджено поділ на Східну та Західну конференції за аналогією з NBA для оптимізації логістичних витрат. У регулярному сезоні брали участь 48 команд, розподілених на вісім груп. У 2016 році формат знову змінили, скоротивши кількість учасників до 24 команд у чотирьох групах.

Таблиця 1

Формула участі команд у різних раундах турніру Євроліги (станом на сезон 2023–2024 років)

Раунд змагань	Кількість команд	Команди, які потрапляють у раунд	Команди з попереднього раунду	Спосіб проведення змагання
Регулярний сезон	18	12 ліцензованих клубів з довготерміновою ліцензією один клуб з дворічною ліцензією wild card два фіналісти Кубка Європи		Коловий (по дві гри з іншими командами)
Плейін	4		Команди із 7–10 місцями в регулярному сезоні	Пряме вибування після програшу
Плейоф	8		Шість кращих команд після регулярного сезону Дві команди-переможники раунду плейін	Пряме вибування після програшу
Фінал чотирьох	4		Чотири кращі команди плейоф	Пряме вибування після програшу

Останні суттєві зміни відбулися в сезоні 2021–2022, коли 20 команд були розподілені на дві групи по 10, де проводили розіграші за коловою системою. У поточному сезоні 2023–2024 внесено корективи щодо плейоф: команди, що посіли 1–2 місця у своїх групах, потрапляють одразу до 1/8 фіналу, тоді як команди на 3–6 місцях розігрують додаткові місця в плейоф. Формат півфіналів і фіналу повернули до серії до двох перемог.

Історія Єврокубку характеризується постійними експериментами та змінами формату змагань, кількості учасників та системи кваліфікації. Це свідчить про активний пошук оптимальної структури турніру, який триває й досі, оскільки організатори продовжують вносити корективи для підвищення привабливості та конкурентоспроможності змагань.

Кубок європейських чемпіонів FIBA був створений у сезоні 2002/03 як турнір третього рівня в європейському клубному баскетболі, після того як Євроліга перейшла під керівництво ULEB. З 2003 року, після створення Ліги Європи FIBA, турнір перейшов на четвертий рівень європейської баскетбольної піраміди.

У першому сезоні взяло участь 64 команди, включно з 15 чемпіонами національних першостей, які підтримали FIBA у протистоянні з ULEB. Формат передбачав поділ на конференції (Північ, Південь, Захід) за регіональним принципом. У конференціях команди змагалися в групах за коловою системою, проводячи по дві гри з кожним суперником. До загальноєвропейського етапу проходили по дві кращі команди з кожної групи та дві команди з третіх місць з найкращим рейтингом. Окремо в Північній та Південній конференціях визначалися умовні переможці серед чемпіонів груп.

На загальноєвропейському етапі 24 команди розподілялися на шість груп по чотири учасники. Після колового турніру переможці груп і два другі місця з найкращими показниками виходили до чвертьфіналу. Турнір завершувався «Фіналом чотирьох», де в одноматчевих протистояннях визначалися призери. Переможець отримував *wild card* для участі в Лізі Європи FIBA наступного сезону.

У сезоні 2003–2004 турнір перейменували на Кубок Європи FIBA та перевели на четвертий рівень. Було розширено географію змагань до чотирьох конференцій (додано Центральну), але зменшено кількість учасників до 41 команди через збільшення кількості європейських турнірів. Формат містив конференційний етап з груповим раундом і плейоф, де для проходження далі потрібно було здобути дві перемоги з трьох можливих матчів.

У сезоні 2004–2005 кількість учасників стабілізувалася на рівні 32 команд. У межах конференцій визначалися трійка лідерів, з яких лише фіналісти проходили до загальноєвропейського етапу. Формат плейоф містив чвертьфінали з двох матчів, а півфінали та фінал проводилися в одній грі.

Суттєві зміни відбулися в сезоні 2005–2006, коли турнір перейменували на Кубок Європи FIBA Челендж. Було скасовано поділ на конференції, а 24 команди розподілили на вісім груп по три учасники. Після групового етапу найкращі команди проходили до ТОП-16, де розпочиналися парні ігри з подальшим виходом до одноматчевих чвертьфіналів, півфіналів та фіналу.

Останній сезон змагань (2006–2007) пройшов під назвою Єврокубок FIBA. За п'ять років існування турніру кількість учасників поступово зменшилася з 64 до 16 команд, що було пов'язано зі збільшенням кількості європейських баскетбольних турнірів та розподілом команд між ними. Зрештою, оцінивши ситуацію, організатори вирішили призупинити проведення Кубку Європи та зосередитися на розвитку інших змагань.

Історія турніру яскраво демонструє процес пошуку оптимальної структури європейських баскетбольних змагань в умовах дедалі більшої конкуренції між турнірами різних рівнів. Це відображалося в постійних змінах формату, назви та кількості учасників, що, врешті, призвело до припинення існування турніру.

Ліга Європи FIBA була заснована у 2003 році як турнір третього рівня в європейському професійному баскетболі, одразу після створення Кубку Європи. У першому сезоні участь взяли 30 команд, серед яких було лише п'ять чемпіонів та шість віцечемпіонів національних чемпіонатів, що відображало відносно невисокий статус турніру на той момент.

Початковий формат розроблений за зразком Євроліги: у регулярному сезоні команди розподілялися на чотири групи по 7–8 команд, де проводили матчі за коловою системою (по дві гри з кожним суперником). Четвірка найкращих з кожної групи проходила до плейоф, починаючи з 1/8 фіналу, де сильніші команди одних груп грали зі слабшими з інших (1–4, 2–3). На етапах 1/8 і 1/4 фіналу команди грали до двох перемог (максимум три матчі), а півфінали та фінали проводилися в одній грі. У сезоні 2004–2005 кількість учасників збільшилася до 32 команд.

Суттєві зміни відбулися в сезоні 2005–2006, коли турнір перейменували на Кубок Європи FIBA та модифікували формат. Регулярний сезон став двоетапним: на першому етапі 32 команди розподілялися на вісім груп по чотири учасники, а до другого етапу проходили по дві найкращі команди (загалом 16), які знову розподілялися на чотири групи. До чвертьфіналу виходили по дві команди з кожної групи другого етапу, де розпочиналися матчі на вибування за системою до двох перемог.

У сезоні 2007–2008 структура турніру ускладнилася додаванням двох кваліфікаційних раундів. Загальна кількість учасників зросла до 38 команд. У першому раунді змагалися 12 команд з найнижчим рейтингом, у другому до шести переможців приєднувалися ще 26 команд з вищим рейтингом. Обидва раунди проводилися за системою одного матчу на вибування.

Сезон 2008–2009 приніс нову назву – Єврочелендж (EuroChallenge) та розширення кваліфікації до 28 команд. Важливим нововведенням стало включення 16 команд, які не пройшли кваліфікацію до Єврокубку, що створило додатковий зв'язок між різними рівнями європейських турнірів.

Значна реорганізація відбулася в сезоні 2013–2014, коли було запроваджено поділ учасників на дві конференції за географічним принципом для оптимізації логістичних витрат. У межах кожної конференції команди розподілялися на чотири групи по чотири команди, при цьому базовий формат проведення регулярного сезону, чвертьфіналу та «Фіналу чотирьох» залишився незмінним.

Останній сезон Євробчеленджу FIBA відбувся у 2014–2015 роках. Турнір було скасовано через те, що він не зміг досягти бажаного статусу в ієрархії європейських клубних змагань з баскетболу. На зміну йому прийшов оновлений Кубок Європи FIBA, який мав стати більш привабливим для провідних європейських клубів.

Історія турніру яскраво демонструє складність створення успішного міжнародного баскетбольного змагання в умовах високої конкуренції. Незважаючи на постійні спроби вдосконалення формату через зміни структури змагань, назви, системи кваліфікації та географічну оптимізацію, Євробчелендж не зміг знайти свою стабільну нішу в європейському баскетболі. Цей досвід став важливим уроком для організаторів міжнародних баскетбольних турнірів щодо необхідності чіткого позиціонування змагань та створення унікальної цінності для учасників.

Кубок Європи FIBA (FIBA Europe Cup) з'явився у 2015 році як стратегічне рішення FIBA у відповідь на домінування ULEB в європейському клубному баскетболі. Метою було створити турнір, який би конкурував з Єврокубом ULEB за другу позицію в ієрархії європейських змагань.

Перший сезон був масштабним – 56 команд-учасників розділили на дві конференції та 14 груп для регулярного сезону. Команди грали за коловою системою, проводячи по дві гри з кожним суперником. До наступного етапу виходили по дві найкращі команди з кожної групи, плюс найрезультативніші команди з третіх місць. Плейоф проводився за особливою системою: в 1/8 та 1/4 фіналу грали до двох перемог, а півфінали та фінал складалися з одного матчу.

Із часом формат турніру зазнав суттєвих змін. Було впроваджено кваліфікаційні раунди та систему переходу команд з Ліги чемпіонів. Хоча кількість учасників варіювалася, основна частина зазвичай містила 32 команди. Регулярний сезон проводився у два етапи за груповою системою – спочатку команди розподілялися на вісім груп по чотири команди, а потім найкращі формували чотири групи для другого етапу.

Пандемія COVID-19 значно вплинула на сезон 2020–2021, який тривав лише три місяці замість звичних семи-восьми. Проведено всього 46 матчів замість звичних понад 200, а плейоф складався з одномоментних протистоянь. Однак уже наступного сезону турнір повернувся до повноформатного проведення.

Важливою подією стало виключення російської команди з плейоф у 2022 році через повномасштабне вторгнення в Україну, незважаючи на те, що вона була лідером своєї групи. Це призвело до того, що команда з третього місця отримала можливість продовжити боротьбу в чвертьфіналі [22].

Найсуттєвіші зміни відбулися в сезоні 2023–2024, коли кількість команд в основній частині збільшили до 40, а загальна кількість учасників зросла до 51. Кваліфікаційний раунд також зазнав реорганізації – замість системи на виліт впроваджено групові змагання, де 22 команди розподілялися на сім груп і грали за коловою системою.

Сьогодні Кубок Європи FIBA хоч і залишається другорядним турніром організації, демонструє постійну еволюцію свого формату. Організатори регулярно вносять зміни, намагаючись підвищити привабливість змагань як

для команд-учасників, так і для глядацької аудиторії. Ця гнучкість у форматі проведення відображає прагнення FIBA зміцнити свої позиції на європейській баскетбольній арені в умовах високої конкуренції з іншими турнірами.

Ліга чемпіонів FIBA, започаткована у 2016 році, стала головним турніром організації в європейському баскетболі. Від початку турнір мав комплексну структуру, що містила кваліфікаційні раунди, регулярний сезон та плейоф, проте формат постійно еволюціонував [18].

У першому сезоні взяли участь 52 команди, з яких 40 потрапляли до основних змагань. Кваліфікація проводилася з урахуванням географічного розташування команд, а матчі проходили у форматі двох ігор. Регулярний сезон містив п'ять груп по вісім команд, які грали за коловою системою. Особливістю було те, що команди, які посідали нижчі місця, отримували право участі в Кубку Європи FIBA.

У сезоні 2017–2018 формат зазнав змін – кількість команд в основній частині скоротили до 32, а кваліфікацію розширили до трьох етапів. Було впроваджено систему сіяних та несіяних команд на основі клубних коефіцієнтів. Регулярний сезон проводився в чотирьох групах по вісім команд.

Значні зміни відбулися через пандемію COVID-19. У сезоні 2019–2020 скоротили кількість кваліфікаційних етапів, а у 2020–2021 впровадили систему кваліфікаційних турнірів та «Фінал восьми». Із цього часу припинили практику переведення команд до Кубку Європи [1].

Сучасний формат, встановлений у сезоні 2021–2022, містить систему плейінів після регулярного сезону, де другі та треті місця змагаються за вихід до плейоф. В 1/8 фіналу команди грають у чотирьох групах, чвертьфінали проводяться до двох перемог, а півфінали та фінал – в одному матчі.

Постійні зміни формату відображають прагнення організаторів удосконалити турнір, зробити його більш привабливим та конкурентоспроможним на європейській баскетбольній арені. Кожен новий сезон приносить або повне оновлення формату, або суттєві зміни в окремих його компонентах, що свідчить про гнучкість організаторів у пошуку оптимальної формули проведення змагань.

Підсумовуючи, варто зазначити, що сучасна система змагань у європейському професійному баскетболі містить чотири основні змагання, два з яких проводять під патронатом Євроліги баскетболу (Euroleague Basketball) і ще два – FIBA Europe (рис. 1). Кваліфікуються клуби на ці змагання відповідно до своїх результатів у національних або регіональних лігах у попередньому сезоні.

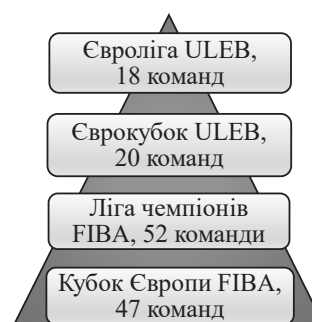

Рис. 1. Сучасна піраміда змагань у європейському професійному баскетболі

Історично найбільш престижним є турнір Євроліга, у якому сьогодні беруть участь 18 кращих клубів Європи, другим у цій піраміді є Єврокубок, який приймає 20 європейських команд, при цьому чемпіон та віцечемпіон цих змагань кваліфікуються в наступному сезоні автоматично до Євроліги. Ці два змагання проводяться Євролігою баскетболу.

Два інші турніри під егідою FIBA Europe мають нижчий рейтинг у баскетбольному світі, проте об'єднують більшу кількість команд. Першим рівнем клубних європейських змагань у межах FIBA Europe залишається Ліга чемпіонів, яка приймає станом на сьогодні 52 команди (включно з кваліфікаційними етапами). Другим рівнем відповідно є Кубок Європи, який об'єднує сьогодні 47 команд. При цьому команди, які не потрапляють у регулярний сезон Ліги чемпіонів, можуть продовжити змагатися в Кубку Європи в поточному сезоні.

Сезон у європейському баскетболі триває близько восьми місяців (вересень – квітень), що створює досить високе навантаження на організм спортсменів, проте не знижує їх мотивації до високорезультативної змагальної діяльності.

Щодо призового фонду зазначених змагань, варто зазначити, що найвищі призові отримують переможці Євроліги. Станом на 2023 рік чемпіон отримав майже €1,76 млн (у сезоні 2021–2022 €1,5 млн), друге місце – €996 992, третє – € 879 699. Варто вказати, що призові гроші розподілялися між 14 найкращими командами цих змагань, не отримували нічого 15–18 позиції.

FIBA в межах своїх змагань також пропонують достатньо великі призові кошти командам-учасникам. Загалом у 2024 році виділено €4,8 млн на Лігу чемпіонів, з яких €3,05 млн – для команд. Ця сума також розподіляється між учасниками залежно від їх результативності. Фіналісти при цьому отримують по €300 тис. за участь у фіналі та ще €600 тис. отримує чемпіон.

Висока конкуренція між керівними організаціями баскетболу в Європі визначає значною мірою постійні зміни як щодо кількості, так і щодо форматів змагань. Як і Євроліга баскетболу, так і FIBA прагнуть залучити кращі команди до

своїх змагань, що змушує їх постійно враховувати кроки своїх конкурентів та підвищувати якість спортивного виставища.

Висновки. З початку XXI століття європейські клубні змагання розвивалися у двох паралельних напрямках: під егідою FIBA (Ліга чемпіонів) та ULEB (Євроліга, Єврокубок). Євроліга, що є найпрестижнішим турніром, проходить модернізацію: від зміни системи кваліфікації до збільшення кількості гарантованих місць для провідних клубів.

Зростання доходів від телевізійних прав та спонсорських контрактів сприяє розширенню можливостей клубів та посиленню їхньої конкуренції. Водночас невеликі клуби стикаються з проблемою нерівномірного розподілу ресурсів, що впливає на їх конкурентоспроможність [4].

Євроліга та Єврокубок постійно переглядають форми турнірів, що містить введення нових стадій плейоф, зміну кількості команд-учасників і коригування кваліфікаційних вимог. Основна тенденція – закріплення статусу топклубів та спрощення виходу на міжнародну арену для сильних національних ліг. Розподіл контролю над баскетбольними лігами залишається предметом дискусій. FIBA намагається зміцнити свої позиції через Лігу чемпіонів, тоді як ULEB зосереджує ресурси на розвитку Євроліги. Вибір клубів між цими структурами впливає на інтеграцію європейського баскетболу в єдину систему.

Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на фінансовий стан клубів, змусивши переглядати бюджети, контракти з гравцями та маркетингові стратегії. Крім того, зміни в регламенті FIBA та ULEB відображаються на стабільності спортивної системи.

Перспективи подальших досліджень. Європейський баскетбол перебуває в стані динамічного розвитку, що зумовлюється комерціалізацією, модернізацією форматів турнірів та конкуренцією між керівними органами. Подальші дослідження мають зосередитися на аналізі впливу фінансових стратегій клубів та довгострокових наслідків змін у системах змагань.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейський баскетбол продовжує потерпати через пандемію коронавірусу. URL: <http://surl.li/ufwjlr> (дата звернення: 06.10.2020).
2. Хіменес Х. Р., Дмитренко А. В., Пітин М. П. Особливості сучасних систем змагань у баскетболі (на прикладі NBA та професійних турнірів під егідою FIBA). *Спортивні ігри*. 2020. № 1(15). С. 85–94. DOI: <https://doi.org/10.15391/si.2020-1.08>.
3. Хіменес Х., Еделев О. Глобалізація соціальної практики професійного спорту у сучасних умовах розвитку. *Спортивні ігри*. 2022. № 3(25). С. 139–153. DOI: <https://doi.org/10.15391/si.2022-1.13>.
4. Хіменес Х., Тітова Г., Бобошко В. Економічні особливості співпраці провідних світових організацій професійного спорту та засобів масової інформації. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації* : зб. наук. пр. Вінниця, 2019. № 7(26). С. 291–294. URL: <http://surl.li/ukxsc>.
5. Antolihao L. Playing with the Big Boys: Basketball, American Imperialism, and Subaltern Discourse in the Philippines. University of Nebraska Press, 2015. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctt1d9nj8x>.
6. BKT becomes Euroleague Basketball Premium Partner. 2020. URL: <https://surl.li/iqriho>.
7. Brown W. O., Sauer R. D. Fundamentals or Noise? Evidence from the Professional Basketball Betting Market. *The Journal of Finance*. 1993. Vol. 48, no. 4. P. 1193–1209. DOI: <https://doi.org/10.2307/2329035>.
8. Champions Cup 1958. URL: <http://surl.li/uhepa> (дата звернення: 23.04.2022).
9. Clausen J., Bayle E., Giauque D. et al. International sport federations' commercialisation: a qualitative comparative analysis. *European Sport Management Quarterly*. 2018. Vol. 18, no. 3. P. 373–392. DOI: <https://doi.org/10.1080/16184742.2017.1406970>.
10. Colás Y. Our Myth of Creation: The Politics of Narrating Basketball's Origin. *Journal of Sport History*. 2016. Vol. 43, no. 1. P. 37–54. DOI: <https://doi.org/10.5406/jsporhistory.43.1.37>.
11. Dilnoza Y. Sport, culture and society. *American Journal of Social Sciences and Humanity Research*. 2023. Vol. 3, no. 11. P. 152–163. DOI: <https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume03Issue11-17>.
12. Doppler-Speranza F., Gasparini W. Europe Gets More Game Everyday. Professional Basketball, Transatlantic Sports Models and European Integration since the 1950s. *JELH Journal of European Integration History*. 2022. Vol. 27, no. 2. P. 303–322. DOI: <https://doi.org/10.5771/0947-9511-2021-2-303>.
13. Euroleague Basketball A-Licence Clubs and IMG Agree On 10-Year Joint Venture. URL: <http://surl.li/ufwfd> (дата звернення: 21.12.2020).
14. EuroLeague introduces Play-In Showdown. URL: <http://surl.li/ufwfl> (дата звернення: 29.06.2023).
15. Farrugia S. Basketball in Europe: History, Popularity and Facts // *Field Insider*. 2023. URL: <https://surl.li/dcidas>.
16. García-Unanue J., Godoy A., Show L. V. et al. Competitive balance in European basketball leagues and the NBA // *Cultura, Ciencia y Deporte*. 2024. Vol. 9, no. 27. P. 235–242. DOI: <https://doi.org/10.12800/ccd.v9i27.465>.

17. Guerra S. Y., González J. M., Montesdeoca S. S. et al. A model for competitiveness level analysis in sports competitions: Application to basketball // *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*. 2012. Vol. 391, no. 10. P. 2997–3004. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.physa.2012.01.014>.
18. Herzog B. *Hoopmania: The Book of Basketball History and Trivia*. New York : The Rosen Publishing Group, 2002. 176 p.
19. Horger M. T. *Play by the Rules: The Creation of Basketball and the Progressive Era, 1891–1917* : дис. ... д-ра філософії. Ohio, 2001. 322 p.
20. Impey S. EuroLeague in Turkish Airlines Talks Over Title Partner Extension // *Sportspromedia*. 2019. URL: <https://surl.li/jawtiu>.
21. John G. *Historical Dictionary of Basketball*. Lanham : Scarecrow Press, 2010. 497 p.
22. Scanlan A. T., Dalbo V. J. Improving Practice and Performance in Basketball. *Sports*. 2019. Vol. 7, no. 9. P. 197. DOI: <https://doi.org/10.3390/sports7090197>.
23. Štrumbelj E., Vračar P., Robnik-Šikonja M. et al. A decade of Euroleague basketball: An analysis of trends and recent rule change effects. *Journal of Human Kinetics*. 2013. Vol. 38. P. 183–189. DOI: <https://doi.org/10.2478/hukin-2013-0058>.

REFERENCES

1. Yevropeyskiy basketbol prodovzhuie poterpaty cherez pandemii korona virusu [European basketball continues to suffer due to the coronavirus pandemic]. (n.d.). Retrieved October 6, 2020, from <http://surl.li/ufwjw> [In Ukrainian]
2. Khimenes, K. R., Dmytrenko, A. V., & Pityn, M. P. (2020). Osoblyvosti suchasnykh system zmahan u basketboli (na prykladi NBA ta profesiynykh turniriv pid ehidoiu FIBA) [Features of modern competition systems in basketball (on the example of NBA and professional tournaments under the auspices of FIBA)]. *Sportyvni ihry – Sports Games*, 1(15), 85–94. <https://doi.org/10.15391/si.2020-1.08> [In Ukrainian]
3. Khimenes, K., & Edeliiev, O. (2022). Hlobalizatsiia sotsialnoi praktyky profesiinoho sportu u suchasnykh umovakh rozvytku [Globalization of social practice of professional sport in modern conditions of development]. *Sportyvni ihry – Sports Games*, 3(25), 139–153. <https://doi.org/10.15391/si.2022-1.13> [In Ukrainian]
4. Khimenes, K., Titova, H., & Boboshko, V. (2019). Ekonomichni osoblyvosti spivpratsi providnykh svitovykh orhanizatsii profesiinoho sportu ta zasobiv masovoi informatsii [Economic features of cooperation between leading world organizations of professional sports and mass media]. *Fizychna kultura, sport ta zdorovia natsii – Physical Culture, Sports and Health of the Nation*, 7(26), 291–294. <http://surl.li/ukxsc> [In Ukrainian]
5. Antolihao, L. (2015). Playing with the big boys: Basketball, American imperialism, and subaltern discourse in the Philippines. University of Nebraska Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1d9nj8x>
6. BKT becomes Euroleague Basketball Premium Partner. (2020). <https://surl.li/iqriho>
7. Brown, W. O., & Sauer, R. D. (1993). Fundamentals or noise? Evidence from the professional basketball betting market. *The Journal of Finance*, 48(4), 1193–1209. <https://doi.org/10.2307/2329035>
8. Champions Cup 1958. (n.d.). Retrieved April 23, 2022, from <http://surl.li/uhpea>
9. Clausen, J., Bayle, E., & Giauque, D. (2018). International sport federations' commercialisation: A qualitative comparative analysis. *European Sport Management Quarterly*, 18(3), 373–392. <https://doi.org/10.1080/16184742.2017.1406970>
10. Colás, Y. (2016). Our myth of creation: The politics of narrating basketball's origin. *Journal of Sport History*, 43(1), 37–54. <https://doi.org/10.5406/jsporhistory.43.1.37>
11. Dilnoza, Y. (2023). Sport, culture and society. *American Journal of Social Sciences and Humanity Research*, 3(11), 152–163. <https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume03Issue11-17>
12. Doppler-Speranza, F., & Gasparini, W. (2022). Europe gets more game everyday: Professional basketball, transatlantic sports models and European integration since the 1950s. *Journal of European Integration History*, 27(2), 303–322. <https://doi.org/10.5771/0947-9511-2021-2-303>
13. Euroleague Basketball A-Licence Clubs and IMG agree on 10-year joint venture. (n.d.). Retrieved December 21, 2020, from <http://surl.li/ufwfd>
14. EuroLeague introduces Play-In Showdown. (n.d.). Retrieved June 29, 2023, from <http://surl.li/ufwfl>
15. Farrugia, S. (2023). Basketball in Europe: History, popularity and facts. *Field Insider*. <https://surl.li/dcidas>
16. García-Unanue, J., Godoy, A., & Show, L. V. (2024). Competitive balance in European basketball leagues and the NBA. *Cultura, Ciencia y Deporte*, 9(27), 235–242. <https://doi.org/10.12800/ccd.v9i27.465>
17. Guerra, S. Y., González, J. M., Montesdeoca, S. S., & Ramos, V. (2012). A model for competitiveness level analysis in sports competitions: Application to basketball. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 391(10), 2997–3004. <https://doi.org/10.1016/j.physa.2012.01.014>
18. Herzog, B. (2002). *Hoopmania: The book of basketball history and trivia*. The Rosen Publishing Group.
19. Horger, M. T. (2001). *Play by the rules: The creation of basketball and the Progressive Era, 1891–1917* [Doctoral dissertation]. Ohio State University.
20. Impey, S. (2019). EuroLeague in Turkish Airlines talks over title partner extension. *Sportspromedia*. <https://surl.li/jawtiu>
21. John, G. (2010). *Historical dictionary of basketball*. Scarecrow Press.
22. Scanlan, A. T., & Dalbo, V. J. (2019). Improving practice and performance in basketball. *Sports*, 7(9), 197. <https://doi.org/10.3390/sports7090197>
23. Štrumbelj, E., Vračar, P., & Robnik-Šikonja, M. (2013). A decade of euroleague basketball: An analysis of trends and recent rule change effects. *Journal of Human Kinetics*, 38, 183–189. <https://doi.org/10.2478/hukin-2013-0058>

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Хіменес Христіна Робертівна <https://orcid.org/0000-0002-8677-6701>, kh.khimenes@gmail.com

Бріскін Юрій Аркадійович <https://orcid.org/0000-0001-6375-9872>, y.a.briskin@gmail.com

Нерода Неоніла Вікторівна <https://orcid.org/0000-0002-9207-6023>, neonila290881@gmail.com

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, вул. Костюшко, 11, м. Львів, 79007, Україна

Скалій Тетяна <https://orcid.org/0000-0002-6779-877X>, tatiana.skaliy@byd.pl

Wyższa Szkoła Gospodarki, ul. Garbary 2, Bydgoszcz

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Khimenes Khrystyna <https://orcid.org/0000-0002-8677-6701>, kh.khimenes@gmail.com

Briskin Yuriy <https://orcid.org/0000-0001-6375-9872>, y.a.briskin@gmail.com

Neroda Neonila <https://orcid.org/0000-0002-9207-6023>, neonila290881@gmail.com

Ivan Boberskyiy Lviv State University of Physical Culture, Kostyushko St., 11, Lviv, 79007, Ukraine

Skaliy Tetiana <https://orcid.org/0000-0002-6779-877X>, tatiana.skaliy@byd.pl

Higher School of Economy, Garbary St. 2, Bydgoszcz